

Bisera Dakova

(Austria, Department of Slavonic Studies, University of Vienna; Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

About Aleko without Preamble

Abstract: This introductory note offers an overview of the Student Research Forum held at the University of Vienna, along with a brief background of the participants' commitment to Bulgarian Studies. In addition, the author briefly outlines the origin and development of Aleko Konstantinov's persistent vision of aristocratism.

Keywords: Bulgarian studies, Aleko Konstantinov, aristocratism, bohemianism

Бисера Дакова

(Австрия, Институт за славистика, Университет Виена; Институт за литература – БАН)

За Алеко без предисловия

Алеко е писателят, чието творчество сякаш не може да породи помпозни юбилеи и чествания – близък, непосреден, безцеремонно-фамилиарен в своя изказ и речево поведение.

Решението ни за вечер в негова памет („Aleko Konstantinov – Perspektiven und Reflexionen/Алеко Константинов – перспективи и рефлексии“), вечер, която се оказа изключително успешна, бе взето също някак спонтанно, на момента, ала доведе до оригинално изработения афиш на Леонид Моц (заплашително надвесеният, агресивен литературен персонаж, засенил светло извисения хоризонт на писателя). На афиша участниците от Института за славистика, Университет Виена, бяха се самоопределили като „студенти от Виенската българистика“ – една особено радваща идентификация и себеотъждествяване: т.е. като студенти, посветили се предимно на дисциплините в тази специалност, извън заявяваните отчетни данни за бройки на бакалаври и магистри, извън статистическите преброявания; студенти, отдадени на нашите занимания, със самобитен подход към изучавания материал, нерядко с непредвидими идеи и интереси. Признавам, че не успях да ги отклоня от представата за извисения, благороден, безкористен автор Алеко, да разколебая устойчивата опозиция между писателя-аристократ и персонажа-плебей.

Тук бих искала да припомня генеалогията на представата за аристократизма у Алеко. Тя като че ли изниква спорадично и внезапно през 1907 година, десет години след смъртта на Щастливеца, със знаменитата студия на Петко Тодоров „Аристократизмът – основна черта на Алека“¹. Текстът на П. Тодоров обаче преформулира идеи от много по-рано появилата се студия на Пенчо Славейков „Алеко Константинов“ (I – II)², където не духовната издигнатост над житейските неблагополучия е откритоена като основна черта в характера и личността на Алеко Константинов, а, обратно – неговото бохемство, епикурейският му дух, и то наподобен със специфични епитети – „принево-

¹ Тодоров, Петко. Аристократизмът – основна черта на Алека. – Мисъл, 1907, кн. 3, 191-197 (Todorov Petko. Aristokratizmat – osnovna cherta na Aleka. Misal, 1907, kn. 3, 191-197).

² Славейков, Пенчо. Алеко Константинов. – Мисъл, 1901, кн. 3, с. 179-186§ кн. 5-6, 303-314 (Slaveykov, Pencho. Aleko Konstantinov. Misal, 1901, kn. 3, s. 179-186§ kn. 5-6, 303-314).

лен бохемец“, „свенливият бохемец“. Самият Алеко, като творец, е видян в перспективата на бохемството: хаотичен, неовладян автор на фрагментарни, несвършени текстове, подобни на късчета от счупено „разкошно огледало“, в действителност много по-добър като преводач, отколкото като съчинител на самостоятелни творения. В появилата се след шест години статия на Петко Тодоров, която категорично постановява *аристократизма* на Алеко като водеща негова черта, отново присъства идеята за „бохемските нрави“, но вече облъхната от аурата на гордостта: Алеко е „гордият бохемец“, т.е. самосъзнатостта на неговото бохемство е изведена на преден план като вид гражданска позиция. Самият Алеко сега е определен като „създателя на Бай Ганю“ или като автор с премислена естетическа програма, т.е. той вече не е виждан като писател, който импровизира лековато на момента. Отявлено са му приписани качества, присъщи на представителите на кръга „Мисъл“. В този смисъл статията на Петко Тодоров е несъмнено присвояване на *автора Алеко* от кръга, в чийто обсег именно (а това сякаш се забравя от читателите на „Бай Ганьо“) се появяват, биват публикувани „невероятните разкази за един българин“ – т.е. профанното, вулгарното, примитивното се разгръща тъкмо тук, на страниците на елитарното списание. Струва ми се, че априорно подминаваме значещото Алеково определение „невероятни“, или – произлезли от действителността, но многократно надхвърлящи я, граничещи с гротеската, с небивалицата, с вица, което обяснява и безкрайния потенциал от пораждащи се истории-вицове около образа на Бай Ганьо, извън Алековата творба до ден-днешен. Те се захранват именно из резервоара на *невероятното*, или казано с други думи: на онова, което не е за вярване, което се основава на невъзможното, на немислимото в реалността.

На Алековата вечер бяха представени не доклади в класическия смисъл на думата, а, както е обичайно днес, бяха направени презентации по избрани проблеми. Ефектът на онагледяване на познатото усилва проблематичността, придавайки ѝ допълнителна публичност. Презентациите по принцип не предполагат иновативност, а по-скоро се позовават на известното, търсят основанията си във вече изследваното и го огласяват за пореден път. И въпреки това, в предложените тук четири текста, които са оголени откъм своята „презентативност“, т.е. откъм чисто визуалните си ефекти, се долавят и нови, непринудено изнамерени идеи или необичайни подстъпи. В текстовете на студентите по българистика от Университет Виена интересът към произведението „Бай Ганьо“ се насочва към не толкова познати аспекти: към генеалогията на образа във и извън творбата, преди и след нейното публикуване, към съществуването на образа *Бай Ганьо* във и извън литературата (Ирина Русинова); изненадващо се обръща към позитивните страни на персонажа, с които явно или неявно се гордеем, разкриващи се предимно във вицове и в интернет-пространството (истинско попадение на Виктория Щъркелова), към преобърнатите национални добродетели в поведението на Алековия персонаж (Елеонора Атанасова) и към специфичната езикова сплав и боравене с „езикови вариации“ в Алековата творба (турцизми, русизми, жаргон и т.н.) – един аспект, на който се дължи огромното въздействие на книгата „Бай Ганьо“ върху поколения читатели и който, въпреки своята ярка свръхочевидност, и до днес сякаш е останал недостатъчно проучен и неизследван чисто езиковедски (Леонид Моц).